

IX. A CIGÁNY KISEBBSÉGI ÖNKORMÁNYZATOK FELADATAI ÉS MŰKÖDÉSE

A kisebbségi törvény a CKÖ-k számára alapvető feladatként fogalmazza meg a kulturális autonómia megvalósítását, a hagyományőrzéshez, a kulturális értékek átörökítéséhez, az identitás ápolásához kapcsolódó feladatok végzését. Azonban az általunk bemutatott kutatások, valamint saját tapasztalataink is azt mutatják, hogy a valóságban sok minden mással is foglalkoznak a kisebbségi önkormányzatok, sőt úgy tűnik, hogy az eredeti céloktól gyakran igen messze kerültek a gyakorlatban. Mindennek okait ott kereshetjük, hogy a romák döntő többségének közismerten válságos helyzete miatt a kisebbségi önkormányzatok nem lehetnek azzal elfoglalva, vajon szükséges-e még egy néptáncsoport vagy zenekar létrehozása, vagy egy ilyen támogatása. A roma emberek nagy része is azt várja el ezektől a testületektől, hogy megfelelő válaszokat találjanak azokra a hétköznapi gondokra, amelyek alapvetően befolyásolják életminőségüket. Így azt igénylik, hogy legyen elképzelésük a munkahelyteremtésről, az átképzésekről, vagy ha erre nincs lehetőség, akkor a segélyezés terén próbáljanak megoldásokat találni. És a kisebbségi testületek igyekeznek is megfelelni mindennek, de gyakran csak működésük megkezdésekor döbbenek rá arra, hogy erre nincs megfelelő jogszabályi felhatalmazásuk. Sok képviselő azonban már a választások során programjában nem kulturális, hanem sokkal inkább a fentebb felsorolt területekhez kapcsolódó célkitűzéseket fogalmaz meg. Ezért aztán amikor az igényeket nem tudják az elvárt módon teljesíteni, gyakran ellenségessé fajul a viszony a CKÖ-k és a roma lakosság között. A képviselők erőlködnek, igyekeznek minden lehetőséget megtalálni, és hálátlannak tartják az embereket, akik nem értékelik erőfeszítéseiket. A roma emberek pedig úgy gondolják, hogy akiket megválasztottak, csak a pénzért vállalták el a tisztséget, és nem segítik a közösségüket.

1. TESTÜLETI ÜLÉSEK

Kutatásunkban a CKÖ-k működésével kapcsolatban elsőként a kisebbségi testület munkáját vizsgáltuk. Már első kérdésünk – évente hány alkalommal tart ülést a CKÖ? – elemzésekor érdekes dolgokat tapasztaltunk. Úgy gondoltuk, hogy az ülések száma valószínűsíti a munka intenzitását is. Ebben azonban csalatkoznunk kellett. Minden CKÖ átlagosan 9 ülést tart évente – volt olyan testület, amely évi 30 hivatalos ülésről is beszámolt –, azonban több tes-

tület is 4 alkalomban határozta meg ezen összejövetelek számát. Köztudomású, hogy a törvényes működéshez minimálisan 6 alkalommal, jegyzőkönyvvel is dokumentálható testületi ülést kell tartaniuk a kisebbségi önkormányzatoknak. A tapasztalatok azonban azt mutatják, hogy a kisebbségi képviselők ezt a jogszabályi előírást inkább csak korlátozó tényezőnek tekintik. Interjúk kutatásunk szerint az alapvető munka a valóban dolgozó, tényleges munkát végző CKÖ-tagok informális együttműködése során zajlik. Meglepő példákat is tapasztaltunk azonban. Egyik CKÖ-elnök szavaival:

„...nálunk bizalmi alapú az együttműködés, ritkán mondhatják el ezt kisebbségi önkormányzatok. Én húzom a szekeret, és ők, ha kell, megtolják, meg utólagos beleegyezésüket adják a dolgokhoz. Olyan dolgokkal ruháztam fel magam, hogy elődöntési jogom van mindenhez, ha valamire szükség van, vagy határozat kell, akkor megcsinálom, és lehet, hogy nem törvényes, de utólag döntünk benne, és többnyire egyetértés van. Kaptam tőlük olyan szóbeli felhatalmazást, hogy »H., amit akarsz, csináld. Tudod, hogy melletted állunk«. Nem is volt még semmi probléma, remélem, továbbra sem lesz.”

A jogszabály „lazább” értelmezésére máshol is találtunk példát:

„– Milyen gyakran ülnek össze megbeszélni a dolgokat?
– Attól függ, hogy van-e idő. Hogyha már a közigazgatási hivatal ránk szól, akkor igen. Van egy szabályzatunk, amiben szabályozva van, hogy évente hatszor kötelesek vagyunk összeülni, év elején persze mindig nagy a láz, hogy most ezt fogjuk csinálni, meg azt. [...] Most nemsokára megint lesz egy ilyen helyzet, meg a pályázati dolgokban is határozatokat kell hozni, [...] és nekünk nincs olyan ügymenetünk, meg olyan dolgok, ami indokolná, hogy havonta összeüljünk, de 2-3 havonta össze szoktunk azért jönni. És hogyha az év végén problémás a 6 testületi ülés, hogy nem volt megtartva, akkor kettőt megtartunk úgy, hogyha egyet kellene csinálni, akkor kettőt tartunk meg, egymást követő időpontban.”

Vagyis egyes esetekben tehát a dokumentálható testületi ülés csupán a Közigazgatási Hivatal előtti kötelezettség formális teljesítése.

2. KÜLSŐ SEGÍTSÉG

Sokkal inkább jellemzi a CKÖ működésének színvonalát az, hogy a többségre jellemző informális ügyintézés mellett vannak-e „professzionizálódott” tevékenységet is felmutató testületek; ennek egyik megnyilvánulási formája lehet – ismerve és visszaalva a képviselők gyakran hiányos felkészültségére –, hogy külső szakembereket vonnak be a munkába. Ennek egyik lehetséges formája a bizottsági rendszer megszervezése, amely lehetővé teszi külső erők bevonását is. Ennek nyomára 16 testületnél bukkantunk. E bizottságok tevékenységi köre azonban igen vegyes volt. Megtalálható volt közöttük az ügyrendi bizottságtól kezdve az oktatási, szociális, foglalkoztatási bizottságokon keresztül egészen a területfejlesztési bizottságig szinte minden. Az is lát-

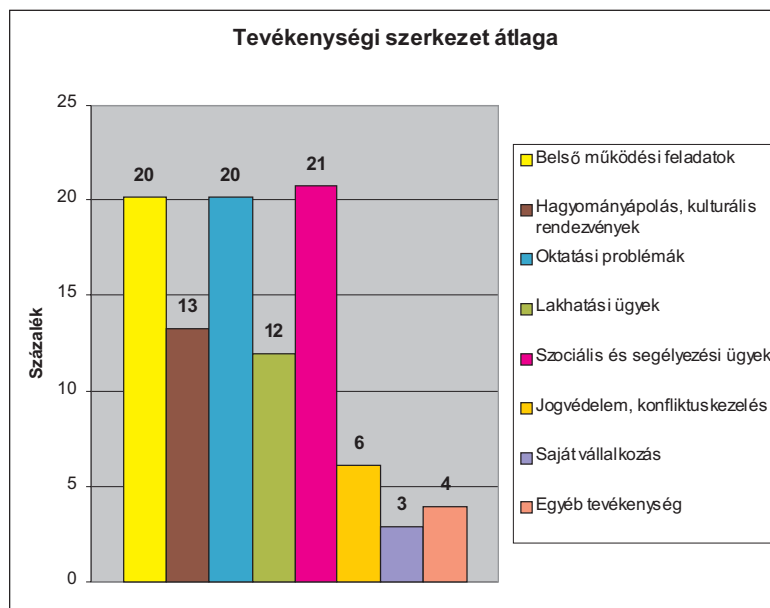
hatóvá vált, hogy ezek a segítő testületek alapvetően nem a külső szakemberek bevonásának lehetőségét teremtik meg, hiszen mind a 16 esetben egy külső tagról tettek csak említést, és ebből 13 esetben roma származású volt az illető, míg a maradék három személy ún. „települési szakember” volt, akik támogatják a romák törekvéseit, a többi tagot pedig maguk a képviselők jelentették. Sok esetben tehát – valószínűleg a települési önkormányzat mintáját követve – csak „tematikus beszélgetések” folytatására ad lehetőséget az ilyen bizottsági rendszer, hiszen gyakorlatilag itt is azok az emberek vesznek részt, akik a testületi üléseken is.

A külső szakemberek bevonásának másik módja az alkalmazottként történő foglalkoztatás. Erre a formára már 27 esetben találtunk példát. Alapvetően megbízási szerződéssel álltak alkalmazásban, de volt 9 főállású, 3 mellékállású, illetve jelentős számban a települési önkormányzat által odavezényelt közmunkát végző személy is. Volt közöttük pénzügyi és pályázati kérdésekkel foglalkozó szakember, valamint 2 esetben jogász is – általában a pályázati pénzből finanszírozott, regionális méretekben jogvédő tevékenységet is folytató testületeknél alkalmazták őket –, de ők általában csak kis töredékét alkották a többieknek. Az alkalmazottak döntő többségét két nagy csoportra oszthatjuk. Egyrészt adminisztrátorként tevékenykedtek a nagyobb és tehetősebb CKÖ-knél, ezzel valóban szolgálva a folyamatos működést, bár munkájuk igen messze állt a kisebbségi törvényben megfogalmazottaktól. Például ők voltak azok, akik mintegy „ügyfélszolgálatként” nyújtottak segítséget a roma embereknek különböző ügyes-bajos dolgaik intézésében, elkészítették a települési önkormányzathoz benyújtandó beadványokat, kérelmeket. Sok ilyen esetben volt tetten érhető az a települési elképzelés – és ennek szívesen tettek eleget a kisebbségi testület tagjai is –, hogy több pénzt adtak a CKÖ-nek, így nem kellett alapdolgokban bajlódni a roma lakossággal, mivel ebből az összegből egy képzett adminisztrátort tudtak foglalkoztatni, aki „előszűri” az ügyeket. A másik tipikus alkalmazott a szociális munkás és a családgondozó, akik – szintén a települési önkormányzat elvárásainak megfelelően – általában a cigány gyerekek iskolába, óvodába járásának folyamatosságát ellenőrizték, illetve egyéb ügyeiket intézték.

Összegezve az ebben a kérdésben megszerzett tapasztalatainkat, úgy látjuk, hogy két tanulsággal is gazdagodtunk. Egyrészt a kisebbségi testületek hiányos felkészültségük kompenzálására minimális mértékben vonnak be külső szakembereket a munkába, mert a legtöbb esetben erre egyáltalán nincs anyagi lehetőségük. Azokon a helyeken azonban – tipikusan a városokban – ahol van erre forrás, ott a CKÖ-k olyan ügyintézőt vagy szociális munkást foglalkoztatnak, akik valójában a roma emberekkel kapcsolatos települési önkormányzati feladatok ellátásában segítkeznek. Ebből következik második meglátásunk is. Sok esetben a települési önkormányzattól kapott magasabb költségvetési támogatás – a jelentősebb tiszteletdíjak mellett – valószínűleg, de nem kimondva „címkézett támogatás”, amit a település éppen e feladatok megoldásáért ad a CKÖ-knek.

3. TEVÉKENYSÉGI SZERKEZET

Mindezek után nézzük meg, hogyan oszlik meg a cigány kisebbségi önkormányzatok tevékenységi köre az éves működés során.

63. diagram

Elsőként figyeljük a belső működésre fordított időt, vagyis a saját üléseik megszervezését, „stratégiai tanácskozásaikat”, az irodafenntartással és annak működtetésével kapcsolatos feladataikat. Ezt a feladatot átlagosan 20 százalék körülre becsülték, szinte a legnagyobb arányúnak az összes tevékenységükből, ami a szükségleteknek akár meg is felelhetne, ha a többi tevékenység már valóban a jogszabályokban meghatározott kérdések megoldásából állna. Így vannak olyan önkormányzatok, ahol a működéssel kapcsolatos feladatok a tevékenység meghatározó részét jelentik. Ez leginkább a kisebb települések esetén figyelhető meg, ami szoros összefüggést mutat a pénzügyi finanszírozással is, hiszen anyagiak nélkül legfeljebb „csak működnek”.

A CKÖ-vezetők válaszaik szerint a hagyományápolásra, kulturális programok szervezésére a működésük 13 százalékát fordítják, bár fő profiljukat e tevékenységeknek kellene jelenteniük. Az ilyen típusú feladatokat leginkább a hagyományos cigánybál, a cigánymajális vagy a cigány-rendőr labdarúgó-mérkőzés megszervezésével pipálják ki a munkatervükben. Igazi, komoly művészeti tevékenységre nem nagyon találtunk példát.

Az oktatási területet átlagosan 20 százalékra becsülték. Ez jelenthet iskolalátogatást, sőt némely esetben – és erről maga a település vezetője panaszkodott –

annyira aktívak a képviselők, hogy állandóan részt vesznek a tanítási órákon, sőt több esetben igyekeznek tanácsal is ellátni a pedagógusokat. Ezzel kapcsolatban interjú kutatásunk egyik nem igazán cigánybarát polgármestere megjegyezte:

„[...] azért cserélődtek gyakran a tanárok, mert a kisebbségi elnök meg a helyettese félrészegen bementek ordítózni a tanári karral, hogy márpedig úgy tanítsanak, ahogy a cigányok akarják. Az elnök behugyozva ment be kiabálni az igazgatóval, mert a gyerekeit egyessel küldték haza, meg azzal, hogy mondja meg az apjának, hogy mit csinált. Bemegy és ordít, mindenféle pedagógiai ismeret nélkül próbálnak beleszólni az iskola irányításába. Holott a polgármester meg a testülete a munkáltatója az iskolának, óvodának, közük nincs hozzá, és beleszólásuk nem lehet. És amikor én ezt megmondtam, hogy nem mehetnek be, azóta egyben van a tanári kar. A tanári kart a cigány szülők meg a kisebbségi elnök együtt, karöltve zavarták el. És melyik az a fiatal tanárnő, aki ezt eltűri, és nem megy el?”

Az oktatási problémák megoldásához tartozik a tanév kezdetén a füzetcsomagok ajándékozása, a tankönyvvásárláshoz nyújtott segítség is, de segítséget nyújtanak ösztöndíjak megpályázásához is. Az igazán fajsúlyos oktatási kérdésekben azonban – az elkülönített oktatás, a cigány gyerekek magas felülreprezentáltsága a speciális iskolákban és tagozatokon – nem nagyon tapasztaltunk aktivitást. Több esetben nem is igen értették, miért fontos ez a kérdés. Többségük megítélése szerint nem lehet annyira rossz iskola az, ahol a gyerekek ingyen kapnak tanszereket és ebédet.

A legnagyobb arányban, 21 százalékkal a szociális kérdések vannak jelen a kisebbségi önkormányzatok életében. Ezek a szociális, segélyezési ügyek a CKÖ életében – mivel sem jogi lehetőségük, sem forrásuk nincs ilyen tevékenység folytatására, bármennyire is sajnálják ezt – három tevékenységi formában merülnek ki: egyrészt bizonyos szolgáltató irodaként gyakran nyújtanak segítséget a roma lakosoknak a megfelelő kérvények, nyomtatványok elkészítésében, amit közvetítésükkel nyújtanak be a települési önkormányzatokhoz. Ez leginkább a külső szakemberek bevonásakor ismertetett módon valósul meg, tehát abban az esetben, ha van állandó, a segítségre szorulóknak számára rendelkezésre álló alkalmazottjuk.

Másrészt szociális, segélyezési ügynek számít az is, amikor a települési önkormányzat kérésére „véleményezik” a megfelelő települési bizottság elé kerülő kéréseket. Így nemcsak a szociális segélyek ügyét, hanem például a téli tüzelősegély elosztásának a megszervezését vagy a folyamatos étkeztetést, a „jegyrendszerből”⁷³ részesülők lehetőségeit. Ezt rendkívüli fontosságúnak tartották a CKÖ-vezetők, hiszen – megítélésük szerint – így elkerülhető az a gyakran előforduló eset, hogy nem kapnak megfelelő támogatást a cigány emberek. Interjú kutatásunk során ezt csak megerősítették az elhangzott vélemények: „Addig, míg nem volt kisebbségi önkormányzat, számtalan kérelemmel fordultak az önkormányzathoz, és a romák beküldték, és nem kaptak csak 20 százalék vagy

⁷³ Sok helyen elmondták, hogy nem pénzt adnak a rászorulóknak, hanem a helyi boltban levásárolható, illetve tüzelőre beváltható jegyeket.

30 százalék segélyt az önkormányzattól, de miután megalakultunk, ez emelkedett 80-90 százalékra” – fogalmazta meg egy CKÖ-elnök. Harmadrészben pedig – a lehető legtávolabra kerülve a kisebbségi jogalkotás céljaitól – saját maguk lesznek a tényleges segélyezők, amikor a települési önkormányzat segítségével híján ők maguk próbálnak meg hozzájárulni a roma emberek gyógyszer-, temetési költségeihez vagy akár fűtési problémáinak megoldásához.

„Más célok is vannak, igen. Mindig vannak olyan ügyek, amiknek sajnos utána kell járni, például szociális otthoni elhelyezés. 6 hónapig kellett utánajárni, hogy valakit el tudjunk helyezni szociális otthonba, mert meghalt volna... mégiscsak sikerült. [...] Szociális helyzetekben intézkedni, gyógyszereket kiváltani, ha nincs pénz. [...] Akkor, ha nincs a tanácsnak, akkor a saját keretünkől adunk, nekünk sincs, de hogy meg ne haljon, még azt is adjuk, ami nincs.”

Egyébként ez a terület az igazán neuralgikus pontja a roma képviselők és roma lakosok közötti viszonyoknak is. Hiszen, ha válsághelyzetben van valaki, és sehonnan sem kap gyors segítséget, súlyosan csalódik az őáltala is megválasztott képviselőkben. Ezt érzik a CKÖ tagjai is, és ezért erősen sérelmezik, hogy ezekben a kérdésekben nincs igazán mozgásterük. A vezetők akkor elégedettek önmagukkal, ha ezen a területen eredményeket tudnak felmutatni:

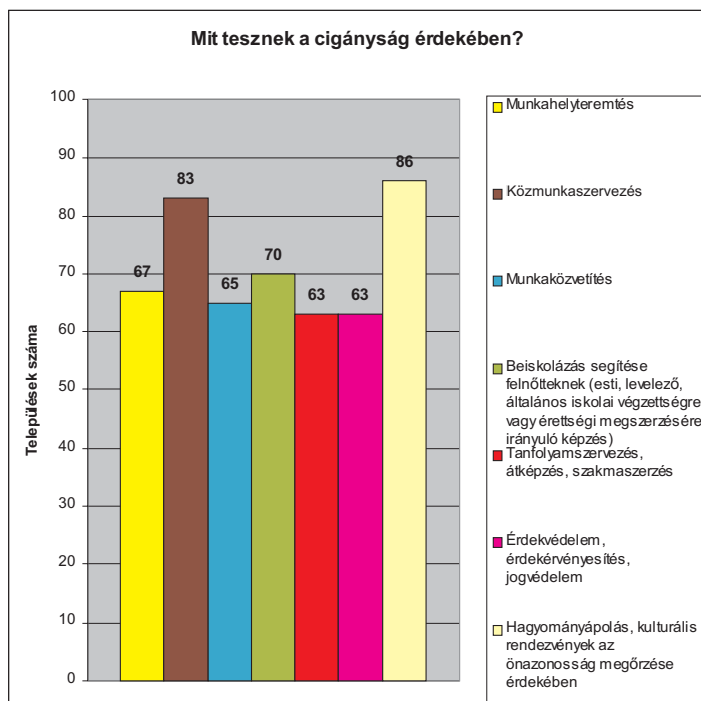
„Nagyrészt jó szemmel nézik, hogy mi itt vagyunk, megalakultunk, segítünk rajtuk, minden évben kapnak iskolai támogatást is, tankönyv, füzet, tornacipő, kirándulások, és ezt jó néven veszik a szülők.”

Speciális, főleg a nagyvárosokra és a főváros kerületeire jellemző tevékenység a lakhatási ügyekkel való foglalkozás. Itt jelenik meg ugyanis az önkényes lakásfoglalás és a nagyobb arányú kilakoltatás problémája. Az utóbbi időben azonban már vidéken is problémává vált – ez különösen a kilakoltatásokat jelenti a szükséglakásokból mostanában, és egyre gyakrabban fordul elő. Ebben az esetben legfeljebb közvetítésre vállalkozhatnak a CKÖ-k, bár mint láthatuk, azért sokszor foglalkoznak a kérdéssel. Még arra is volt példa – nem témánk, de gondoljunk az Országos Cigány Önkormányzat lakásépítési tevékenységére –, hogy a jogtalanul kilakoltatott cigány emberek lakhatási gondjait a kisebbségi önkormányzat kívánta megoldani, ezzel egyrészt a települési önkormányzat feladatkörébe ártották magukat, másrészt valóban etnicizáltak egy olyan problémát, amely csak ez után az eset után lett „cigánykérdés”. A CKÖ-k megjelenése ezen a területen több mint figyelmeztető a valóban szociális kérdések megoldásával foglalkozó testületek számára is.

Jelen van a kisebbségi önkormányzatok életében a jogvédő tevékenység is. Mint már utaltunk rá, ebben az esetben általában nagyobb, országos civil szervezetek odatelepített vagy pályázati pénzből finanszírozott jogvédő irodáit jelenti, ahol időnként egy megbízott ügyvéd tart fogadóórát. Sokéves, személyes tapasztalataink alapján azt mondhatjuk, hogy ténylegesen a diszkriminációs ügyek töredéke jut el csupán ezekbe az irodákba, helyette inkább jogi felkészültséget is igénylő vagy éppen az eredményességét mutatókat javító – például

lakhatási, számlatartozási – ügyek kerülnek. Gyakran attól sem riadnak vissza a hatóságok – és sok esetben a kérésnek eleget tesznek a kisebbségi képviselők is –, hogy például egy körözött bűnöző elfogásakor segítséget kérjenek a rokonság megnyugtatásához, vagy – aminek személyesen is tanúi voltunk – egy motoros találkozó kapcsán kialakult „cigányozós” beszélgetés után az összeverődött emberek szétválasztásához. Mindezeket riasztó perspektívának tartjuk, hogy már ilyen típusú, hatósági feladatokat is el kell látniuk a CKÖ-knek.

Mindezek mellett a kisebbségi önkormányzatok még átképző tanfolyamok szervezésével próbálkoznak, illetve saját vállalkozások révén munkahelyteremtéssel is. Ez gyakran a települési önkormányzat vagy a munkaügyi központ és a munkanélküli romák közötti közvetítő tevékenységben merül ki. Azonban igen sok példa van arra is – és mostanában egyre inkább törekednek is erre –, hogy maguk a CKÖ-k pályázzanak meg olyan lehetőségeket, amely révén több cigány embernek sikerül ideiglenes megélhetéshez jutnia. A későbbiek során láthatjuk: ezek a Magyarországi Cigányokért Közalapítvány vagy az Autonomia Alapítvány megélhetési programjait jelentik. Emellett ugyanakkor nem egy esetben találkoztunk saját próbálkozásokkal, raklapüzem vagy varroda elindításával. Különösen jellemző ez például Szabolcs megyére, ahol az átlagot meghaladó mértékben próbálkoznak ilyen vállalkozásokkal, így próbálják segíteni a cigány lakosság megélhetését.

64. diagram

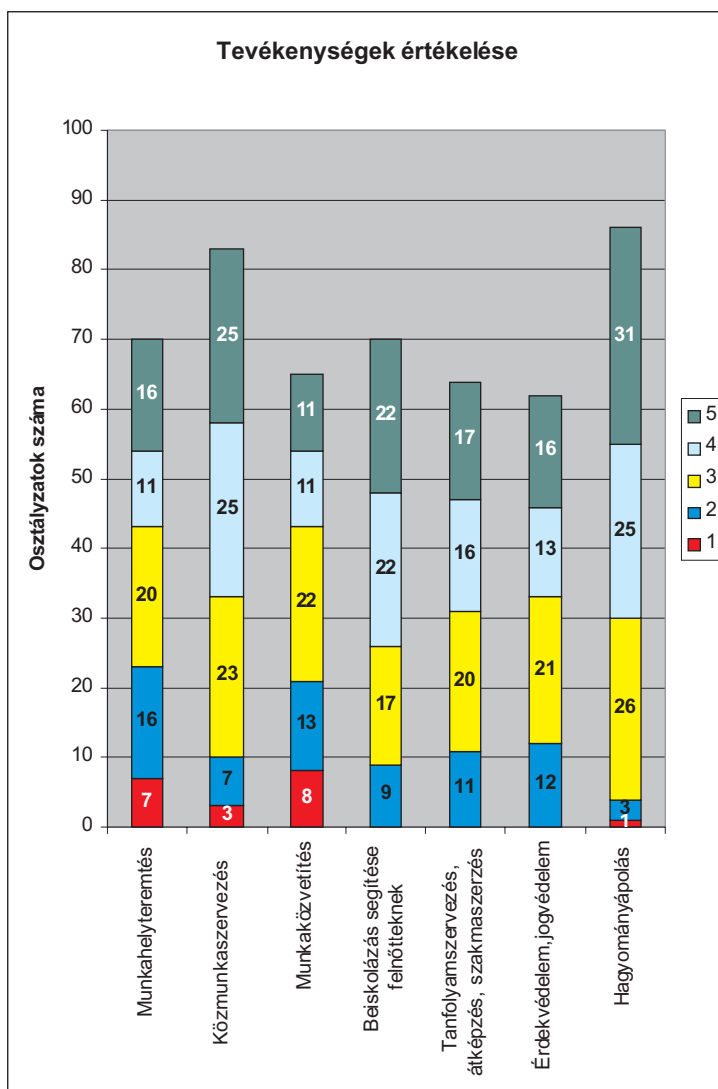
Összegezve a tevékenységi szerkezetre vonatkozó tanulságokat, megállapíthatjuk, hogy a cigány kisebbségi testület sok olyan dolgot is megold vagy legalábbis próbálja megoldani, ami egyáltalán nem lenne a feladata. A roma lakosság élethelyzete azonban determinálja működésüket. A későbbiekben ellenőrzésképpen ismét rákérdeztünk erre a problémára, csak most már más formában: Melyek azok a tevékenységek, amelyeket a cigány lakosság érdekében tesznek?

Grafikonunkból látható, hogy a települések döntő többségében foglalkoznak hagyományápolással, hiszen ez lenne a fő feladatuk. Szinte ugyanennyi helyen ugyanakkor meghatározó tevékenységük a munkahelyteremtés, ezzel is jelezve a cigány lakosság legfontosabb problémáját. Mindezek mellett – legalább a települések kétharmadában – részt vesznek a fentebb már ismertetett kérdések megoldási folyamatában. Megítélésünk szerint több oldalról is megvilágítható, hogy a cigány kisebbségi önkormányzatok többsége alapvetően sok energiát fordít a cigány lakosság létező problémáinak megoldására. Teszik ezt talán azért, mert mások, intézmények részéről nem tapasztalható ilyen mértékű gondoskodás és megoldási készség. Erre a szerepzavarra hívta fel a figyelmet és foglalta össze jól a lényeget az egyik települési vezető is:

„Nálunk már az előző önkormányzati ciklusban is választottak és működik, az 1998-ban létrejöttben is cigány kisebbségi önkormányzat, amely időnként szerepzavarban van. Ez abból ered, hogy már megvan a nemzetiségi kisebbségek jogairól szóló törvény [...] nem tudnak különbséget tenni a települési önkormányzat feladatai és a kisebbségi önkormányzat feladatai között. Ez a kisebbségi önkormányzat nemcsak a cigányoknak szól, hanem működik ebben az országban, emlékeztetem szerint 13 nemzetiség, illetve etnikum, amely kisebbségi önkormányzatot alakíthat, vagy alakíthattak, és hát a kisebbségi önkormányzatok közül, legjobb tudomásom szerint, csak a cigány kisebbségi önkormányzatokkal vannak gondok, azoknál vannak működési zavarok, leginkább azt mondanám, hogy szerepzavarok, minekutána olyan ügyekben kívánnak döntést hozni, amiben a jogszabály, a törvény, a települési önkormányzat testületét ruházza fel. És a kisebbségi önkormányzatnak nem ugyanazok a feladatai, mint a települési önkormányzatnak, nekik saját, jogszabályban előírt feladataikat kell, kellene ellátni, a települési önkormányzat pedig az itt élők, nemzetiségtől függetlenül, az itt élő lakosság egészéért vállalt felelősséggel végzi a munkáját, függetlenül attól, hogy mennyi benne a cigány és a magyar. Míg a helyi kisebbségi önkormányzatnak saját hagyományaik megőrzésével, kultúrájuk ápolásával, hasonló feladatokkal kellene foglalkozniuk és nem elsősorban azzal, ami elsősorban a települési önkormányzat feladata. Ehhez is az előbbiekhöz hasonlóan a fejekben kellene rendet rakni, a képzésüket megszervezni, nemcsak az általános iskoláskorúaknak, hanem akik a kisebbségi önkormányzatban, elsősorban azt mondanám, a cigányoknál, mondhatom, 120 fokkal kellene megfordítani. Hogy legyenek tisztában a feladataikkal. Tehát ebből vannak összetűzések, de ez is jobbára egyoldalú, hogy a cigány kisebbségi önkormányzat tagjai azt teszik szóvá, hogy nem azokban az ügyekben dönt a települési önkormányzat, amit ők kérnek, vagy nem olyan döntést hoznak, amivel ők azonosulni tudnának. Ebben tehát – az előbb említett legalább 120 fokkal – fordulatra lenne szükség. Egyébként igyekeznek ők a maguk körében is rendet rakni, némi cigányokra jellemző nekifutással, kampányszerűen, és ha nem azokat az eredmé-

nyeket hozzák vagy látják viszont, amit elképzelték, akkor saját magukon vagy maguk között is konfliktusok alakulnak ki a kisebbségi önkormányzat tagjai között, mint testület és a cigány lakosság között is.”

Kérdés persze az is, hogy az ilyen mértékű energiabefektetésnek milyen értéke van, hasznosul-e annyira, hogy a cigány lakosság számára is érzékelhető javulást hozzon, ha már ezek a testületek önként vállalkoznak ilyen feladatok megoldására.

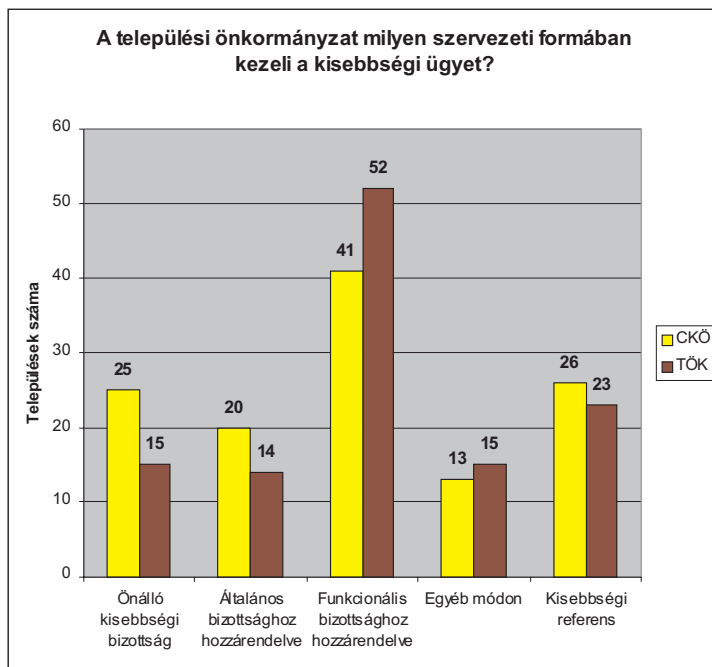

65. diagram

Az ötfokú skálán kért értékelés során a leginkább sikeresnek a kulturális tevékenységet mondták, és sokadszor kell furcsa módon kijelentenünk, hogy ez lenne igazán a természetes. Hasonlóan értékelik a közmunkaszervezésben elért sikereiket is, ami alapvetően a települési önkormányzat befolyásolását jelenti. Alapvetően és döntő többségében azonban jó közepesre értékelték a CKÖ-k saját munkájukat. Megítélésünk szerint a személyi és pénzügyi körülményeket figyelembe véve nem rossz eredmény. Egyetlen szépséghibája a dolognak, hogy a kisebbségi testületek alapvetően olyan kérdéssel foglalkoznak többségében, amelyek nem tartoznak a jogszabályokban deklarált kötelességeik közé, és jogi felhatalmazásuk sincs, hogy befolyanak ezekbe az ügyekbe.

4. EGYÜTTMŰKÖDÉS A TELEPÜLÉSI ÖNKORMÁNYZATTAL

A „belső” működés után megvizsgáltuk, hogy milyen együttműködési formát sikerült kialakítania a kisebbségi testületnek a települési önkormányzattal. Hiszen a jó együttműködés nélkül nem sok esélye van a CKÖ-nek sem a kisebbségi jogszabályban meghatározott, sem a maguk számára kijelölt feladatok megoldására. Mindebben számunkra különösen érdekesnek tűnő összehasonlításra is lehetőségünk volt, mivel ezeket a kérdéseket feltettük a település vezetőinek is, így két vélekedést hasonlíthatunk össze elemzésünkben.

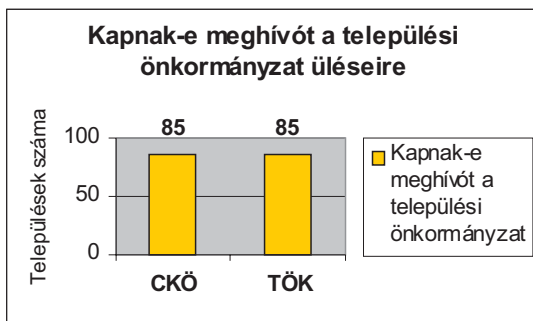

66. diagram

Az együttműködés első megközelítésében megkérdeztük, hogy a települési önkormányzat milyen formában kezeli a kisebbségi ügyeket.

Elemzésünkéből látható – és ezt sok tekintetben tapasztaltuk kutatásunk során is –, hogy a CKÖ-k saját kapcsolatrendszerükben kissé túlértékelték saját fontosságukat, ezzel bizonyítva, hogy ők is teljesen egyenrangú partnerei a település vezetőinek. Interjúkutatásunkban a település vezetőivel rögzített beszélgetések ezt többségében nem erősítették meg. Kérdőíves vizsgálatunk eredményéből azonban kivehető, hogy a CKÖ több helyen tud önálló kisebbségi bizottságról, mint a települési vezetők, bár meggyőződésünk szerint ebben a kérdésben a polgármesterek látszottak tájékozottabbnak. Önálló kisebbségi bizottság általában a nagyobb városokra és megyeszékhelyekre jellemző, ahol a lakosság számából következően nagyobb apparátus áll rendelkezésre, és így a felmerülő kérdéseket sokkal inkább differenciálhatják. Általánosnak azonban az tekinthető, hogy valamely meglévő bizottsághoz – döntő többségében a szociálishoz – rendelik hozzá a kisebbségi kérdéseket is. Úgy gondolják, ez megfelelő forma a felmerülő problémák megoldására, illetve a cigánysággal úgymint a szociális bizottságnak kell a legtöbbet foglalkoznia. Jó néhány esetben alkalmaznak az önkormányzatok kisebbségi referenst is, elsősorban inkább a nagyobb településeken, illetve ott, ahol több nemzetiség él, és alakít önkormányzatot. Ilyenkor rajta keresztül lehet az ügyeket felterjeszteni.

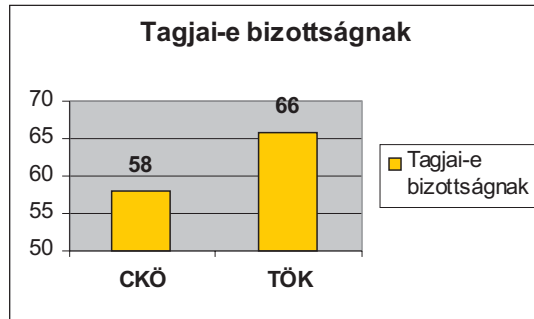
Köztudomású az is, hogy az adott település ügyei többségében ezekben a bizottságokban kerülnek előkészítésre, majd az önkormányzati képviselő-testületben döntenek róluk. Így korántsem mindegy – ha már ilyen feladatokat kívánnak megoldani a roma képviselők –, hogy a CKÖ-tagok kapnak-e meghívót ezekre az ülésekre, ahol első kézből tájékozódhatnak az ügyek állásáról.

67. diagram

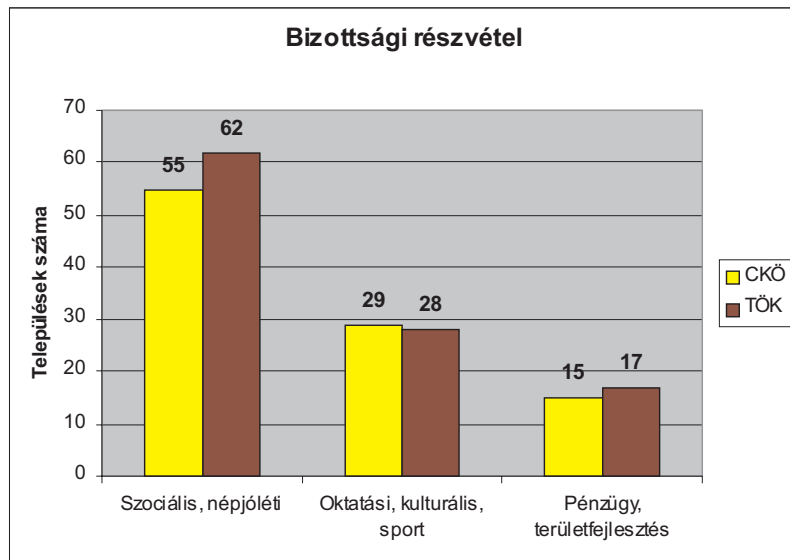
A grafikon alapján kijelenthető, hogy ebben a kérdésben igencsak megegyeznek a vélemények. Elgondolkodtató viszont, hogy a vizsgált települési önkormányzatok egy nem is jelentéktelen része még meghívásra sem érdekesíti a kisebbségi képviselőket. Pedig ez csak gesztus kérdése. Hiszen bárki részt vehet a képviselő-testület nyilvános ülésén, viszont a döntésekbe nincs beleszólása.

Interjú kutatásunkból tudjuk, hogy a beleszólás hiánya igen nagy sérelme a roma képviselőknek, a település vezetőiből pedig nagy indulatot vált ki, ha „mindenbe bele akarnak szólni a cigányok és nincsenek tisztában korlátaikkal”. Ennél viszont sokkal fontosabb, ha bekerülhetnek valamelyik önkormányzati bizottságba akár külső tagként is.

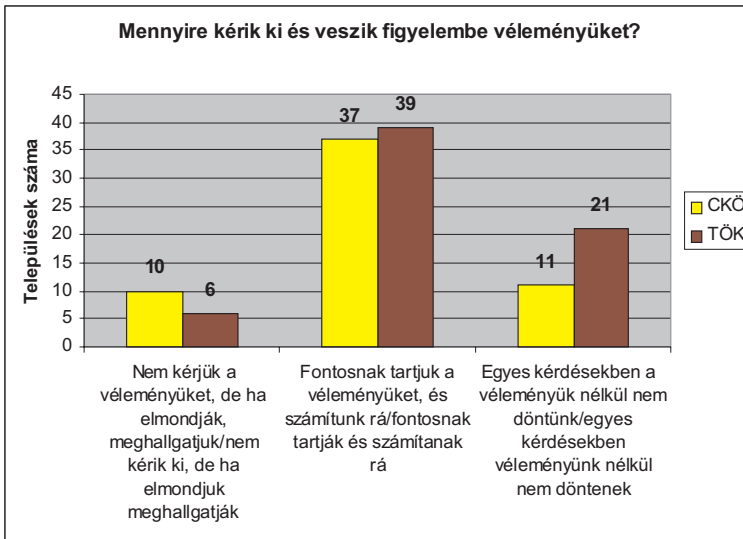
68. diagram

Ebben a kérdésben – mint látható – kismértékben eltért a két testület véleménye. Az viszont biztos, hogy a megvizsgált települések legalább felében jelen lehetnek a döntések előkészítése során a roma képviselők is. Ezután az a kérdés, hogy mely bizottságok ezek, hiszen csak úgy tudják befolyásolni az általuk is fontosnak tartott kérdésekben a munkát, ha a megfelelő helyen tehetik ezt.

69. diagram

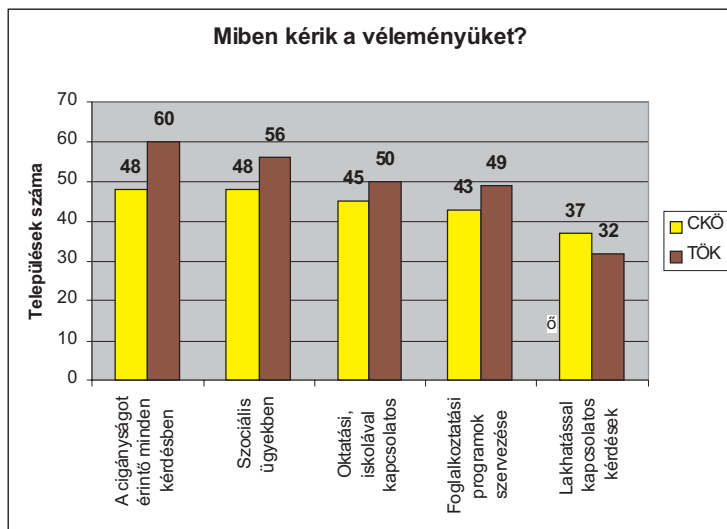
A települések felében – összhangban azzal, hogy melyik bizottságban kezelik a kisebbségi ügyeket – többségében a szociális bizottságba hívnak meg külső tagként cigány képviselőt, vagy ha önmaguk is települési képviselők, természetesen, hogy itt kapnak bizottsági helyeket. A települések kevesebb mint egyharmadában a kulturális kérdésekkel foglalkozó bizottságnak is tagja lehet kisebbségi képviselő, bár ez még mindig kevés a sikerességhez. Fontos az is, hogy ebben a közegben a többségi tagok mennyire kíváncsiak a minden szempontból kisebbségben levő képviselők véleményére.

70. diagram

Az elemzés mutatja, hogy nem rossz a helyzet. Az természetes, hogy néhány kérdésben nem döntenek a véleményük nélkül – ezt elő is írja az önkormányzati törvény –, de az esetek többségében kíváncsiak a kisebbségi képviselők véleményére is, illetve meghallgatják azt. Az sem mindegy viszont, hogy melyek azok a kérdések, amelyekben számítanak a CKÖ-tagok véleményére, mert ha nem a cigányságot érintő kérdésekről van szó – és mint kisebbségi képviselőt hallgatják meg –, akkor ezzel legfeljebb csak a romák hiúságát legyezgetik.

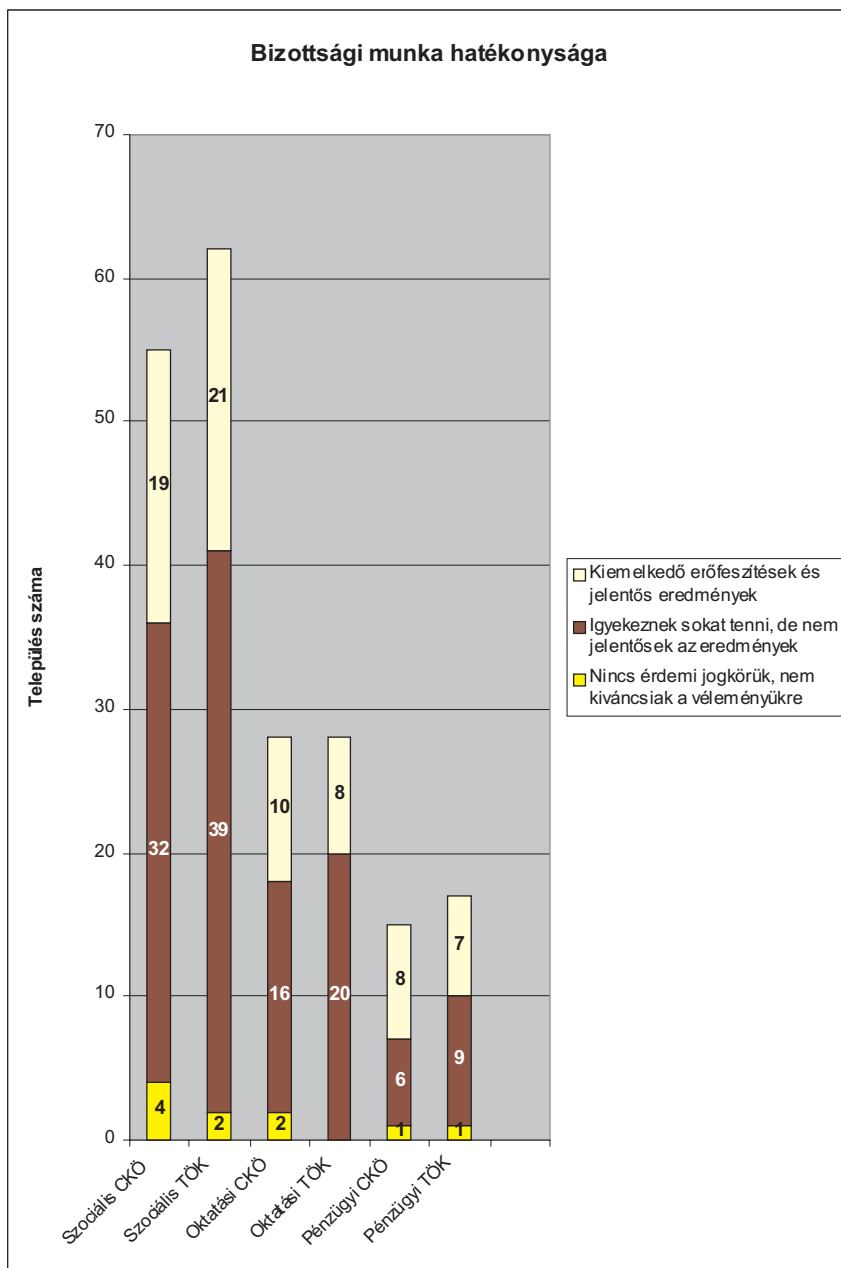
Az elemzésből látható – bár a települési vezetők fontosabbnak ítélték a CKÖ-tagok véleményét, mint azt saját maguk tették –, hogy szinte ideális az összhang, mivel pontosan azokról a kérdésekről van szó, amelyek területén a CKÖ is tenni szeretne a roma lakosság körülményeinek javítása érdekében. Az tűnik csak furcsának, hogy a kisebbségi jogszabályban megfogalmazott célok itt sem kerülnek előtérbe, a kulturális kérdéseket egyetlen esetben sem említették. Mindezek után már csak azt kell megnéznünk, mennyire hatékonyak a véleménykifejtések, a kisebbségi képviselők mennyire tudják érdemben befolyásolni a települési önkormányzat romákkal kapcsolatos döntéseit.

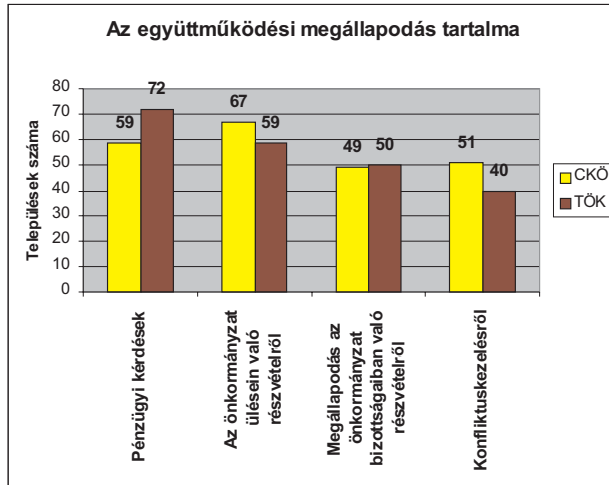
71. diagram

Ha összegezni kívánjuk a CKÖ és a települési önkormányzat együttműködésére vonatkozó tapasztalatainkat, akkor elmondhatjuk, hogy a megvizsgált települések jelentős részében a CKÖ-tagokat meghívják az ülésekre, sőt sok esetben tagjai lehetnek a települési önkormányzat általuk is favorizált bizottságainak is. Itt többségében kikérik, de legalábbis meghallgatják a véleményüket, ráadásul olyan kérdésekben, amelyek számukra és a cigány lakosság számára is fontosak, bár alapvetően nem tartoznak a kisebbségi önkormányzat feladatkörébe. A szépséghiba azonban abban rejlik, hogy a hatékonyság nem egészen átütő. 20 település esetében mondták, hogy kiemelkedők az eredmények a szociális kérdések területén, ami leginkább a segélyezésbe való beleszólást, illetve a közmunkaprogram lehetőségének megteremtését jelenti. A többségében azonban az jellemzi a CKÖ-tagok bizottsági működését – saját és a települési önkormányzati vezetők megítélése szerint is –, hogy erőlködnek, akarnak, de nincsenek látványos eredményeik. Ennek okait a CKÖ-tagok a tényleges hatáskör elégtelenségével, a települési vezetők pedig a romák felkészületlenségével magyarázták. Így a jövőben ebben az együttműködésben még további előrelépésnek kell következnie.

A település vezetőivel, illetve az önkormányzat hivatalával történő közös munka egy másik formája a CKÖ és a települési önkormányzat között létrejövő együttműködési megállapodás. Ennek szükségességét az államháztartásról szóló 1992. évi XXXVIII. törvény vonatkozó rendelkezései írják elő, amelyek alapvetően a kisebbségi testület gazdálkodására, pénzügyi működésére vonatkoznak. Kutatásunk adatai alapján a CKÖ és a települési önkormányzat szinte egyöntetű véleménye szerint 81, illetve 83 településen kötöttet ilyen megállapodás. Az alapvető funkcion, pénzügyi megállapodáson túl sok helyen más kérdésekről is beszámoltak a szerződés kapcsán.

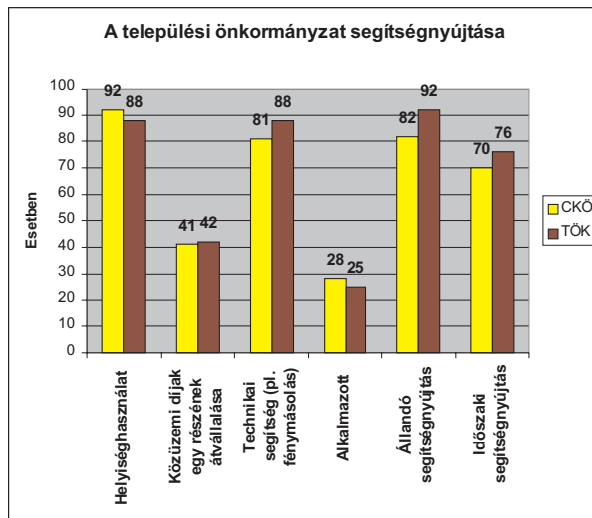

72. diagram

73. diagram

Sok helyen rögzítették az önkormányzat ülésein való részvétel rendjét, a bizottsági részvétel kérdéseit és az esetlegesen fellépő konfliktusok megoldásainak módzatait is. Ezt mindkét oldal megfelelő formai eszköznek érezte az esetleges későbbi problémák kiküszöbölésére.⁷⁴

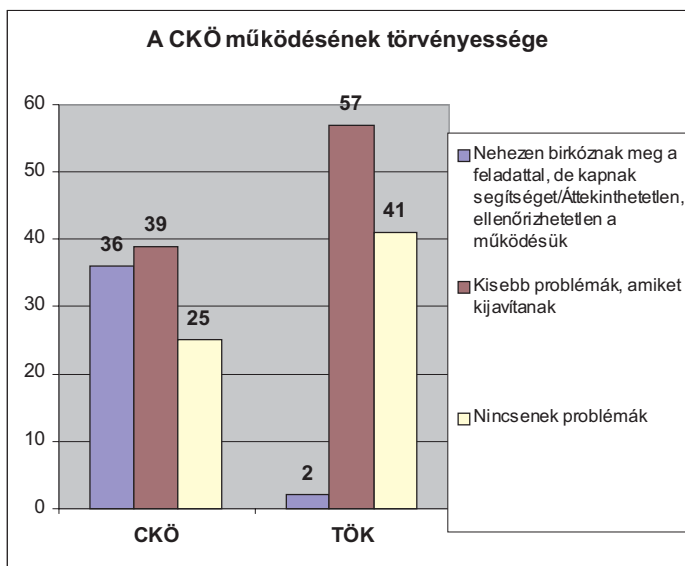
74. diagram

⁷⁴ Az együttműködési megállapodások tekintetében nem állt rendelkezésünkre több adat, viszont a meglévők fényében érdekes eredményt hozhatna néhány szerződés részletes elemzése.

Az együttműködés következő formáját jelenti a települési önkormányzat – pénzügyi és szakmai hiányosságokkal egyaránt küzdő – kisebbségi testületeknek szóló segítségnyújtása. Kíváncsiak voltunk arra, hogy a már korábban részletezett pénzügyi támogatás mellett milyen más segítségre számíthatnak a CKÖ-k.

Két nézőpontból is közel megegyező eredményeket tapasztaltunk. Így szinte elsőként említették az állandó, illetve időszakos segítségnyújtást, amely nem kerül sok pénzébe a települési önkormányzatoknak, hiszen mindig van olyan ügyintéző, aki ráér foglalkozni a kisebbségi képviselők ügyeivel. Hasonlóan sokan tettek említést a helyiséghasználatról is, bár itt valószínűleg – a különböző rendezvények lebonyolítására kölcsönadott rendezvénytermek mellett – a rendelkezésre bocsátott irodákra gondoltak. Ehhez kapcsolódik – különösen a Polgármesteri Hivatalokban levő irodák nagy száma miatt – a közüzemi díjak egy részének átvállalása is, valamint a technikai segítségnyújtás, ami különböző pályázati anyagok formába öntését vagy egyszerűen fénymásolást jelenthet.

A települési önkormányzattal kapcsolatos együttműködési formák bemutatása után az a feladatunk, hogy megmutassuk, miként értékelték mindkét oldalról az együttműködést, illetve a CKÖ működését.

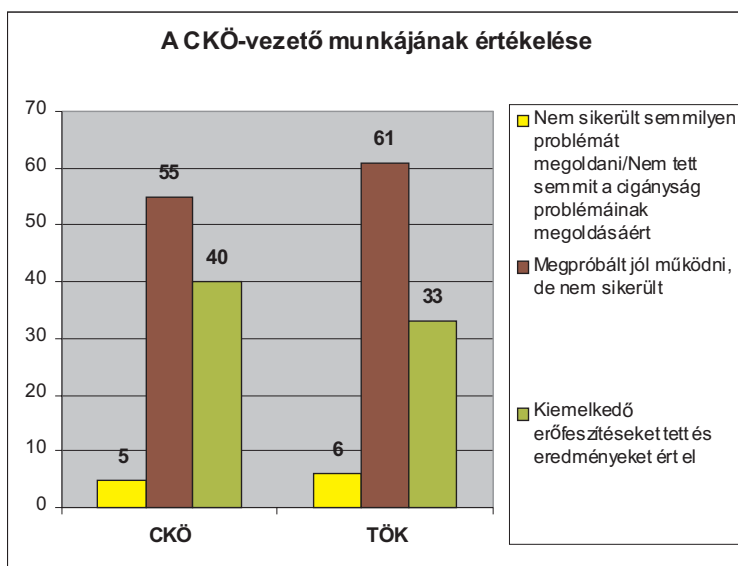

75. diagram

Elsőként azt tudakoltuk, hogy a kisebbségi testületeknek mennyire sikerült a jogszabályi formák betartásával működniük. Igen sokan önkritikusan bevallották, hogy igen nehezen birkóznak meg feladataikkal, és segítség nélkül ez elképzelhetetlen lenne. Mindössze két esetben nyilatkozták a települési veze-

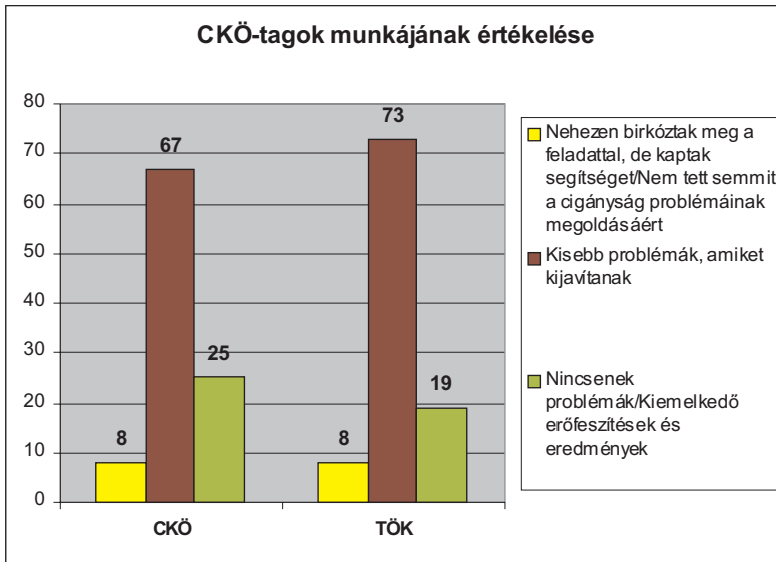
tők azt, hogy teljesen reménytelen küzdelmet folytatnak a CKÖ-képviselők. Megközelítőleg egyharmaduk szerint – és a települési vezetők ezt meg is erősítették – nincs baj a CKÖ-k működésével. Ezt a némiképp szép számot lerontják az interjú kutatásunk során tapasztaltak. Burkolt vagy kevésbé burkolt formában igen sok polgármester vagy jegyző fogalmazott meg ugyanis meglehetősen lesújtó véleményt. „A kisebbségi önkormányzat működéséről annyit, hogy a formalitásáról: üléseket kell tartania, dokumentálnia kell. Ez nálunk úgy működik, hogy ne legyen probléma, minden ülésen részt veszünk, a kollégáim közül egy-két ember meg van ezzel bízva. Ők készítik el a jegyzőkönyveket, megadják az adminisztratív segítséget. Jellemzően akkor fordulnak elő problémák, amikor ad hoc jelleggel összehívták saját magukat, ezek azok a közgyűlések, amikor elkezdték leváltogatni egymást... Ebből számos probléma származott.” Az állandóan visszatérő panasz, hogy nem értenek hozzá, nem tudják, mik a feladataik, és ebből származnak a konfliktusok.

Hasonló eredmények mutatkoztak akkor is, amikor külön értékeltettük a CKÖ-vezető és a tagok működésének a hatékonyságát is.

76. diagram

Ezek az arányok sok tekintetben a törvényességgel kapcsolatos vélekedés arányaihoz hasonlíthatnak. A CKÖ-tagok – akikkel kapcsolatban már elmondtuk, hogy nem mindegyikük vesz részt folyamatosan és következetesen a kisebbségi testület munkájában – valamivel rosszabb minősítést kaptak mindkét oldalról.

77. diagram